70 DE ANI DE CERCETĂRI ARHEOLOGICE SISTEMATICE LA *DINOGETIA* – BISERICUȚA

Eugen Paraschiv-Grigore, Daniel Ene, Ioana Paraschiv-Grigore

70 YEARS OF SYSTEMATIC ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AT *DINOGETIA* – BISERICUȚA

In 2009 we celebrated the 70th anniversary of the start of the first systematic excavations on the hill located 3 km from the village of Garvăn, Tulcea County known as *Dinogetia* – *Bisericuța*. Over time, several teams of archaeologists have contributed to research at the ruins of the *Dinogetia* and published a series of studies on the results of excavations.

Keywords: *Dinogetia*, anniversary, archaeological excavations, bibliography.

Cuvinte cheie: *Dinogetia*, aniversare, săpături arheologice, bibliografie.

Era vara anului 1939, ultima vară de liniște înaintea potopului ce avea să devasteze întregul continent european¹, o vară călduroasă, numai bună pentru începerea unor noi săpături arheologice. Era timpul ca și cetatea care se ascundea printre stuful ce mărginea bălțile și canalele de la sud de cotul Dunării să fie scoasă la lumină pentru a-și dezveli secretele de prea mult timp îngropate. La circa 3 km nord-vest de satul Garvăn, pe o insulă mărginită de Gârla Lățimea, poposește un mic grup de oameni conduși de arheologul Gheorghe Ștefan². În centrul micuței insulei se ascundeau, sub un strat gros de pământ, ruinele micii cetăți romano-bizantine și bizantine cunoscută sub numele de *Dinogetia*. Era pentru prima dată când un grup

de specialiști, condus de un renumit arheolog, începea o săpătură sistematică în acest loc, pentru scoaterea la lumină a ruinelor cetății de pe *limes*-ul dunărean.

Important punct de apărare al frontierei imperiului roman, ulterior romano-bizantin și bizantin, fortificația de la *Dinogetia*³ este cel mai probabil o fostă așezare geto-dacică —de la care și-a și primit numele. Aflată la granița de nord a imperiului, rolul acestei cetăți avea să fie unul în general militar, contribuind efectiv la apărarea graniței imperiului într-o zonă extrem de vulnerabilă⁴. Aflată între două alte cetăți puternice,

¹ La 1 septembrie 1939 avea să se declanșeze cel de-al doilea război mondial.

² Gheorghe Ștefan (n. 9 noiembrie 1899, Băteșani, Vâlcea – d. 29 februarie 1980, București) a fost un istoric și arheolog român, membru corespondent (1952) al Academiei Române. A absolvit cursurile Universității din București și a fost membru al Școlii Române de la Roma (1926–1928), specialist în filologia clasică. Asistent al lui Vasile Pârvan, apoi profesor pe la diverse licee din țară, din 1948 a fost numit profesor titular la catedra de istorie veche a României, iar apoi în două rânduri decan al Facultății de istorie (1950–1953 și 1959–1966). În 1952 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar din 1970 a fost membru al Academiei de Științe Sociale și Politice. În afara colaborărilor la diverse sinteze, precum „Istoria României” (vol. I, 1960), „*Dinogetia*” (vol. I, 1967) ș.a., este autorul volumului „Formarea poporului român și a limbii sale” (1973), dar și al mai multor studii pe aceeași temă, publicate în reviste de specialitate.

³ A fost o așezare geto-dacică, apoi fortăreață romană, menționată de *Prolemeus* (*Geographia*, III, 8, 2, 10, 1) pe malul stâng al Dunării, la vărsarea Siretului (pe teritoriul actualei localități Garvăn, la 11 km de orașul Galați). *Itineraria Romana* (225, 5) o atestă pe malul drept, între *Arrubium* și *Noviodunum*. Se pare că, la început, *Dinogetia* romană a fost în stânga Dunării, la Barboși, iar de la începutul secolului al IV-lea d.C. s-a strămutat pe popina de la „Bisericuța” (Garvăn), unde a dăinuit până la sfârșitul secolului al VI-lea. Cetatea a fost distrusă prin foc în timpul marii invazii a kutrigurilor lui Zabergan (559), după care și-a revenit cu greu, încetându-și existența în ultimul deceniu al secolului al VI-lea, sub Mauriciu Tiberiu. Incinta cetății romane, abandonată în secolului al VII-lea, a fost refolosită începând cu sfârșitul secolului al X-lea, odată cu refacerea unor ziduri în timpul revenirii autorității bizantine la Dunăre. După victoria de la *Dorostolon* (971), a lui Ioan Tzimiskes asupra lui Sviatoslav, cneazul Kievului, a luat ființă o așezare feudală timpurie, care a dăinuit până în a doua jumătate a secolului al XII-lea, azi „Bisericuța”, Garvăn, jud. Tulcea.

⁴ Invaziile populațiilor migratoare prin cotul Dunării au fost extrem de frecvente.

*Arrubium*⁵ (mai în amonte) și *Noviodunum* (mai în aval), *Dinogetia* își împărțea zona de apărare cu aceste două cetăți. Deși mult mai mică decât *Noviodunum*, din punct de vedere militar rolul acestei cetăți avea să fie unul important, aici staționând de-a lungul timpului mai multe detașamente ale unor legiuni romane, lucru confirmat de descoperirile arheologice⁶.

Prima campanie de săpături arheologice, desfășurată în 1939, s-a concentrat mai ales pe scoaterea la lumină a sistemului de apărare al cetății; astfel, sunt excavate mai multe porțiuni din incinta cetății, precum și mai multe turnuri de apărare, printre care și turnul nr. 10, ce avea să se dovedească a fi unul dintre cele patru turnuri cu pilon central (pentru susținerea celui de-al doilea nivel al turnului și a acoperișului). Cele patru turnuri de acest tip sunt amplasate oarecum în colțurile cetății și aveau și rolul de depozite de muniție. Pe lângă acestea, la *Dinogetia* mai există un al doilea tip de turnuri, și anume cele în formă de potcoavă. Acestea sunt în număr de 10 și au rol în apărarea incintei precum și de respingere a inamicului. În total, cetatea de la *Dinogetia* are un număr de 14 turnuri, două dintre acestea fiind așezate de o parte și de alta a principalei porți de intrare în cetate, și anume poarta de est. Ulterior, în epoca bizantină, poarta de est a fost fortificată prin adăugarea unui turn rectangular în interiorul cetății, între cele două turnuri din epoca romano-bizantină.

Deși foarte fructuoase, săpăturile din anul 1939 au fost întrerupte ulterior, datorită izbucnirii celui de-al doilea război mondial. După sfârșitul războiului, săpăturile de la *Dinogetia* au fost reluate la sfârșitul anilor 1940⁷, colectivului alăturându-i-se și tânărul arheolog Ion Barnea⁸. Astfel că, începând cu

sfârșitul anilor 1940 și până în anul 2009, săpăturile de la *Dinogetia* au continuat neîntrerupt. Au existat însă unele perioade în care activitatea pe șantier nu s-a desfășurat într-un ritm susținut⁹, iar mai apoi, datorită fondurilor insuficiente, săpăturile de la *Dinogetia* s-au redus semnificativ.

Perioada cea mai fastă a așezării de la *Dinogetia* a fost cea cuprinsă între sfârșitul anilor 1940 și sfârșitul anilor 1970, când din colectivul de cercetare au făcut parte următorii arheologi de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române: Gheorghe Ștefan, Exspectatus Bujor, Ștefan Constantinescu, Gheorghe Popilian, Bucur Mitrea, Eugen Comșa, Maria Comșa, Ion Barnea, Alexandru Barnea etc. Este perioada în care mare parte a cetății a fost dezvelită și valorificată din punct de vedere arheologic. Pe lângă săpăturile din cadrul cetății, în anul 1963 au început și săpăturile la terme, săpături conduse de Ion Barnea și finalizate în scurt timp. Acestea se aflau la numai 50 de metri est de poarta principală a cetății și au fost folosite în perioada secolelor IV–VI, fiind ulterior abandonate, probabil și datorită ridicării nivelului apei, acestea fiind amplasate într-o zonă mult mai joasă decât cetatea. La momentul descoperirii, termele de la *Dinogetia* erau cele mai bine conservate terme descoperite pe teritoriul

---

specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1937–1940), care-i conferă doctoratul în Arheologie paleocreștină și Bizantinologie (1940); mai târziu, doctor în științe istorice la Universitatea din București (1967). Bibliotecar la Academia Română (1940–1941), membru al școlii române din Roma (1941–1942), diacon la capela română din Berlin (1942–1944), unde a urmat felurite cursuri la Universitatea de acolo. Cercetător la Comisia Monumentelor Istorice (1944–1946) și la Muzeul Național de Antichități (1946–1956), șef de sector și cercetător principal la Institutul de Arheologie din București „Vasile Pârvan” (1956–1975), conferențiar la catedra de Istorie veche a României de la Facultatea de Istorie a Universității din București (1949–1951), conferențiar de Istoria artei creștine la Institutul Teologic din București (1956–1959), Conducătorul unor șantiere arheologice din Dobrogea (*Dinogetia*, *Noviodunum*, *Tropaeum Traiani*, Niculițel, Basarabi s.a.), participant la diferite Congrese Internaționale de specialitate (Roma, Paris, Atena, Tesalonica etc.).

⁹ Sfârșitul anilor '80 a reprezentat un lung șir de privațiuni pentru colectivul de la *Dinogetia* datorită lipsurilor materiale —este de notorietate criza alimentară pe care România a traversat-o la sfârșitul perioadei comuniste, criză ce afecta întreaga populație.

⁵ Cetate aflată în acest moment pe raza orașului Măcin.

⁶ S-au găsit mai multe cărămizi cu ștampila *legiunii I Iovia Scythica* și, în apropierea cetății, un cuptor de ars țiglă datat cu monede de la Diocetian și Maximian. Cărămizi cu ștampila unor legiunii și cohorte (*V Macedonica*, *Cohors I Cilicum*, *Cohors II Mattiacorum*, *Classis Flavia Moesica*), numeroase fragmente ceramice și monede din secolele I–III d.C. confirmă existența unei fortărețe romane la „Bisericeuța” și înainte de Diocetian.

⁷ Mai precis în vara anului 1946.

⁸ Ion Barnea, arheolog, istoric de artă bisericească. N. 15 august 1913, în Lungulești, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae” din Râmnicu Vâlcea (1925–1933), la Facultatea de Teologie din București (1927–1933), cu

României, fapt ce a făcut ca acestea să fie conservate imediat ce erau cercetate, atât pentru a le proteja, cât și pentru a le introduce în circuitul turistic. Publicarea săpăturilor de la terne în prima monografie a cetății de la *Dinogetia* a îmbogățit mult informațiile cu privire la acest tip de edificiu roman, oferind un exemplu des citat ulterior.

Perioada anilor 1950 și 1960 a scos la lumină așezarea bizantină de la *Dinogetia*, fiind cercetate un număr de peste 250 de bordeie, ce conțineau un inventar extrem de bogat și foarte variat. Pe lângă aceste complexe, au fost continuate cercetările la ruinele bisericiței bizantine, un edificiu de mici dimensiuni, unic la acel moment în Dobrogea. Aceasta a fost cel mai probabil sediul episcopului de la *Dinogetia*. Faptul că *Dinogetia* a fost reședință episcopală este dovedit și de descoperirile arheologice, printre care o cruce reliefată din aur, descoperită de Gheorghe Ștefan încă din prima campanie de săpături.

Dacă la început colectivul de la *Dinogetia* era nevoit să străbată zilnic drumul de la baza arheologică, stabilită în cel mai apropiat sat, și anume în Garvăn, odată cu construirea unei baze arheologice în perimetrul sitului, bază alcătuită dintr-o casă cu trei camere și o bucătărie precum și două camere ce serveau drept depozit, activitatea colectivului s-a desfășurat în condiții mult mai bune.

Pe lângă colectivul de specialiști ce participau la săpăturile arheologice în fiecare vară, trebuie să amintim că fără sprijinul muncitorilor angajați și al unor militari în termen, munca de dezvelire a edificiilor de la *Dinogetia* ar fi fost imposibil să se desfășoare într-un ritm atât de alert. Astfel, au fost excavați mii de metri cubi de pământ, acesta fiind îndepărtat și aruncat peste zidurile cetății cu ajutorul unor vagonete¹⁰.

Alături de colectivul de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, au stat alături un număr important de specialiști, colegi de

generație sau mai tineri, de arhitecți, geologi, numismați, studenți cu specializările cele mai diverse, mulți dintre ei rămânând în domeniul cercetării arheologice. Aceștia au contribuit din plin atât la cercetarea arheologică propriu-zisă, cât și cu lucrări de specialitate, care au făcut cunoscute descoperirile celor 70 de ani de săpături în cetate. Un aport important la dezvoltarea șantierului de la *Dinogetia* l-a avut și Muzeul de Istorie și Arheologie, Tulcea, ulterior denumit ICEM-Tulcea¹¹, care, alături de specialiștii săi, a contribuit la numeroase campanii arheologice atât înainte de 1989, cât și după aceea.

Sfârșitul anilor 1980 avea să aducă schimbări, nu atât în ceea ce privește cercetarea arheologică, cât mai ales climatul de desfășurare a acesteia. Astfel, în urma planului de îndiguire a Dunării și „redării” agriculturii pământului din zona inundabilă a fluviului, peisajul zonei a fost complet schimbat. Dacă până în anul 1986, *Dinogetia* era o insulă, fiind înconjurată de apă, în urma lucrărilor de îndiguire apa s-a retras și astfel trecerea spre cetate se putea face cu piciorul¹². Pe lângă distrugerea habitatului natural, efectele acestei politici s-au văzut și asupra sitului de la *Dinogetia*. Lumea mirifică de la *Dinogetia* a fost distrusă, nu însă iremediabil, dar pentru moment nu se întrevide încă nicio speranță ca ceea ce s-a stricat la finele anilor 1980 să se repare.

Cercetările din perioada 1990–2009

În perioada de după anul 1989, an ce reprezintă un punct de cotitură în cercetarea arheologică și istorică din România, cercetările de la *Dinogetia* au continuat cu o frecvență aproape anuală. S-au realizat în special cercetări de teren (intra și extramurane), sondaje (intra și extramurane), demontări de martori și punerea la

¹¹ Institutul de cercetări Eco-Muzeale —denumire primită după anul 1989.

¹² O barcă de lemn, pe jumătate putrezită, depozitată într-o magazie, mai amintește încă de perioada în care trecerea pe insulă se făcea cu acest mijloc de locomotie. Să sperăm că într-o zi, și aceasta cât mai curând, acest vestigiu al vremurilor de demult să mai poată fi folosit pentru traversarea apei ce va înconjura din nou cetatea.

¹⁰ Se păstrează și acum, în una din magazinele bazei, doi dintre acești vagonete, precum și o parte din șina pe care erau așezați aceștia. Pe lângă aceste piese se mai păstrează și primele roabe folosite de către muncitori în anii '40 și '50 pentru scoaterea pământului din cetate, acestea fiind făcute în totalitate din lemn.

punct a diferitelor probleme de ordin administrativ. Trebuie totuși să remarcăm faptul că amploarea cercetării a fost de mică intensitate, datorită fondurilor financiare reduse atribuite sitului arheologic, dar și pentru că mare parte din suprafața așezării medievale a fost degajată în anii anteriori, iar așezarea romană a fost cercetată în mare măsură, toate acestea presupunând o concentrare mai mare asupra conservării și restaurării.

Deoarece s-au realizat cercetări de amploare în anii de dinainte de 1989, marea parte a monumentelor medievale fiind săpate și cercetate, cea mai mare parte fiind publicate în remarcabila monografie dedicată așezării medievale, problematica cercetării medievale de la *Dinogetia* trece pe un plan secund, cercetarea romană trecând pe primul plan. Aceasta se observă și din componența colectivului, care, în cea mai mare parte, este specializat pe problematica romano-bizantină.

Toată activitatea de la *Dinogetia* din perioada 1990–2009 a fost concretizată în publicații de tip cronică de cercetare tipărită în fiecare an în *StCercIstor* (cronici publicate în 1991–1999 pentru cercetările din perioada 1990–1998) și în *CCA* (cronici publicate în anii 2001–2009 pentru cercetările din perioada 2000–2008), precum și în câteva articole apărute în reviste sau publicații de specialitate.

Un amplu proces de restaurare a edificiilor de la *Dinogetia* a început la sfârșitul anilor 1990, însă fiind oprit de mai multe ori, nu s-a concretizat practic decât prin construirea unui acoperiș care să protejeze termele, prin restaurarea parțială a turnurilor nr. 11 și nr. 1 și a unei porțiuni din zidul de incintă. În cadrul campaniilor arheologice din anii 2003–2009 s-au făcut unele lucrări de conservare la *domus* și *praetorium*, pentru a opri, pe cât posibil, degradarea acestora. Pe lângă aceste lucrări, s-au mai efectuat lucrări de întreținere și consolidare a bazei arheologice, aceasta fiind renovată și extinsă (cu o cameră).

Anii în care s-au realizat cercetări de teren și membrii colectivului

Anul: 1990

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB¹³/FIB¹⁴) —responsabil științific.

Anul: 1991

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Adrian POPESCU (FIB), Mihai IONESCU (profesor de istorie, Mangalia).

Anul: 1992

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (profesor de istorie, Mangalia).

Anul: 1993

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific.

Anul: 1994

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (profesor de istorie, Mangalia).

Anul: 1995

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (Muzeul de Arheologie *Callatis*), Adriana PANAITTE, Stan STOICA (studenți FIB).

Anul: 1996

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (Muzeul de Arheologie *Callatis*), Robert CONSTANTIN (student FIB), Alexandra ZBUCHEA, Ionuț BERCARU (studenți FIB).

Anul: 1997

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (Muzeul de Arheologie *Callatis*), Robert CONSTANTIN (student FIB), Florin SCURTU (inginer, determinări geodezice).

Anul: 1998

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (Muzeul de Arheologie *Callatis*).

¹³ IAB = Institutul de Arheologie București „Vasile Pârvan”.

¹⁴ FIB = Facultatea de Istorie din București

Anul: 2000

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Cristian Ionel OLARIU (FIB), Cătălin BOJICĂ (student FIB).

Anul: 2001

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB, FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (director Școala nr. 3, Mangalia), Cristian Ionel OLARIU (FIB).

Anul: 2002

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Mihai IONESCU (director Școala nr. 3, Mangalia), Cristian Ionel OLARIU (FIB), Eugen Marius PARASCHIV (student FIB).

Anul: 2003

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Cristian Ionel OLARIU (FIB), Mihai Severus IONESCU (Baza aeriana 90 Otopeni și doctorand FIB), Eugen Marius PARASCHIV (student FIB).

Anul: 2004

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Cristian Ionel OLARIU (FIB), Eugen Marius PARASCHIV, Daniel DRAGOMIR (student FIB), Ștefan SLĂTINEANU (student FIB), Filica DRĂGHICI (studentă FIB).

Anul: 2005

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Cristian Ionel OLARIU (FIB), Mihai Severus IONESCU (Baza aeriana 90 Otopeni și doctorand FIB), Eugen Marius Paraschiv (masterand FIB).

Anul: 2006

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Cristian Ionel OLARIU (FIB), Mihai Severus IONESCU (Baza aeriana 90 Otopeni și doctorand FIB), Eugen Marius PARASCHIV (MNIR), Ioana GRIGORE și Filica DRĂGHICI (masteranzi FIB), alți studenți FIB.

Anul: 2007

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Eugen Marius PARASCHIV (MNIR), Ioana GRIGORE și Filica DRĂGHICI (masteranzi FIB).

Anul: 2008

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Eugen Marius PARASCHIV (MNIR), Ioana GRIGORE (MNIR/masterand FIB), Daniel Ene (doctorand FIB).

Anul: 2009

Membrii colectivului: Alexandru BARNEA (IAB/FIB) —responsabil științific, Eugen Marius PARASCHIV (MNIR/doctorand FIB) și Ioana GRIGORE (MNIR/doctorand FIB).

LISTĂ BIBLIOGRAFICĂ PRIVIND DINOGETIA¹⁵

- ***, *Campania 2000. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2001, p. 85, nr. 66.
 ***, *Campania 2001. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2002, p. 139, nr. 98.
 ***, *Campania 2002. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2003, p. 129–130, nr. 82.
 ***, *Campania 2003. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2004, p. 126–127, nr. 76.
 ***, *Campania 2004. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2005, p. 157, nr. 102.
 ***, *Campania 2005. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2006, p. 166, nr. 80.
 ***, *Campania 2006. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]*, CCA, 2007, p. 162, nr. 84.

BARNEA Alexandru, *Raport privind săpăturile arheologice din sectorul D, via principalis (II)*, MatCercA, 13, 1979, p. 205–206.

BARNEA Alexandru, *Dinogetia III. Precizări cronologice*, Peuce, IX, 1984, p. 339–346.

BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1989 de Institutul de Arheologie din București*, StCercIstorV, 41, 1990, 3–4, p. 318, nr. 13.

¹⁵ Lista este aranjată alfabetic după numele autorilor. În ceea ce privește rapoartele de săpătură publicate după anul 1989 acestea sunt trecute în funcție de anul de apariție a acestora.

- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1990 de Institutul de Arheologie din București*, StCercIstorV, 42, 1991, 3–4, p. 258, nr. 14.
- BARNEA Alexandru, *Dinogetia IV, jud. Tulcea*, MatCercA, 17, 1992, p. 217–222.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1991 de Institutul de Arheologie din București*, StCercIstorV, 43, 1992, 4, p. 435–436, nr. 16.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor de arheologie efectuate în 1992 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV 44, 1993, 4, p. 399, nr. 11.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București în 1993*, StCercIstorV, 45, 1994, 4, p. 379, nr. 10.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1994 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV, 46, 1995, 3–4, p. 283, nr. 8.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1995 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV, 47, 1996, 4, p. 423, nr. 10.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1996 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV, 48, 1997, 4, p. 375, nr. 8.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1997 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV, 49, 1998, 3–4, p. 294, nr. 5.
- BARNEA Alexandru, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1998 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București*, StCercIstorV, 50, 1999, 3–4, p. 205, nr. 6.
- BARNEA Ion, *Relațiile dintre așezarea de la Bisericiuța-Garvăn și Bizanț în secolele X–XII*, StCercIstorV, 4, 1953, 3–4, p. 641–671.
- BARNEA Ion, *Elemente de cultură materială veche rusească și orientală în așezarea feudală (sec. X–XII) de la Dinogetia (reg. Galați)*, Studii și referate privind istoria României, I, București, 1954, p. 195–227.
- BARNEA Ion, *Amforele feudale de la Dinogetia*, StCercIstor, 5, 1954, 3–4, p. 513–530.
- BARNEA Ion, *Meșteșugurile în așezarea feudală de la Garvăn (sec. X–XII)*, StCercIstorV, 5, 1955, 1–2, p. 99–121.
- BARNEA Ion, *Sigiliul unui ierarh al Rosiei în așezarea de la Garvăn*, StCercIstorV, 7, 1956, 1–2, p. 189–197.
- BARNEA Ion, *A propos de la découverte de deux sceaux byzantins de Dinogetia*, Dacia N. S., II, 1958, p. 473–478.
- BARNEA Ion, *Alt tezaur de monede bizantine de la Dinogetia*, StCercNum, III, 1960, p. 245–254.
- BARNEA Ion, *Monumentele patriei: Garvăn-Dinogetia*, București, 1961 (ediția a doua 1967).
- BARNEA Ion, *Noi contribuții la cunoașterea Țesutului în așezarea de la Garvăn (secolele X–XII)*, StCercIstorV, 12, 1961, 2, p. 307–314.
- BARNEA Ion, *Idol feminin sau „kamenai baba”?*, StCercIstorV, 13, 1962, 1, p. 191–196.
- BARNEA Ion, *Un fragment de broderie din secolele XI–XII de la Dinogetia-Garvăn*, StCercIstorV, 15, 1964, 2, p. 435–440.
- BARNEA Ion, *Dinogetia*, în *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur und Frühgeschichte Europas*, I, Praga, 1966, p. 288.
- BARNEA Ion, *L’incendie de la cité de Dinogetia au Vie siècle*, Dacia N.S., X, 1966, p. 237–259.
- BARNEA Ion, *Les thermes de Dinogetia*, Dacia N.S., XI, 1967, p. 225–252.
- BARNEA Ion, *O casă romană târzie de la Dinogetia*, StCercIstorV, 20, 1969, 2, p. 245–266.
- BARNEA Ion, *Dobrogea în secolele VII–X*, Peuce, II, 1971, p. 205–219.
- BARNEA Ion, *Dinogetia et Noviodunum deux villes byzantines au Bas-Danube*, RÉSEE, 9, 1971, p. 343–362.
- BARNEA Ion, *Noi descoperiri din epoca feudalismului timpuriu la Dinogetia-Garvăn, jud. Tulcea (1963–1968)*, MatCercA, 10, 1973, p. 291–331.
- BARNEA Ion, *Pandative din epoca feudală timpurie de la Dinogetia*, StCercIstorV, 27, 1976, 2, p. 275–278.
- BARNEA Ion, *Dinogetia - ville byzantine du Bas-Danube*, Byzantina, 10, 1980, p. 237–287.
- BARNEA Ion, *La céramique byzantine de la Dobroudja au Xe–XIIIe siècles*, BCH, Supplément, 18, 1989, p. 131–142.
- BICHIR Gheorghe, *Contribuție la cunoașterea Țesutului în așezarea de la Bisericiuța-Garvăn (sec. X–XII)*, StCercIstorV, 9, 1958, 2, p. 429–443.
- CHIȘVASI-COMȘA Maria, *Unele concluzii istorice pe baza ceramicii din secolele VI–XII*, StCercIstorV, 8, 1957, 1–4, p. 276–289.

- CHIȘVASI-COMȘA Maria, *O jucărie în formă de pâine, descoperită la Garvăn*, StCercIstorV, 9, 1958, 2, p. 425–427.
- COMȘA Eugen, *Câteva secvențe dendrocronologice din perioada feudală timpurie, din așezarea de la Garvăn*, Peuce, IX, 1984, p. 347–348.
- COMȘA Eugen, *Despre tipurile de locuințe din cuprinsul așezării din secolele IX–XII de la Garvăn*, StCercIstorV, 10, 1959, 1, p. 101–116.
- COMȘA Eugen, BICHIR Gheorghe, *O nouă descoperire de monede și obiecte de podoabă din sec. X–XI, în așezarea de la Garvăn (Dobrogea)*, SC StCercNum N, III, 1960, p. 223–244.
- CONSTANTINESCU Ștefan, *Pescuitul în bălțile Dunării în lumina săpăturilor arheologice de la Garvăn (sec. X–XII)*, StCercIstorV, 7, 1956, 3–4, p. 407–419.
- DAMIAN Oana, *Repere arheologice privind orașele medievale ale diferitelor zone. Dunărea de Jos*, Historia Urbana, 13, 2005, 1–2, p. 143–183 (Dinogetia, p. 165–170).
- DIACONU Petre, *Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie (sec. X–XIII)*, StCercIstorV, 7, 1956, 3–4, p. 421–439.
- DIACONU Petre, *Un pandantiv globular descoperit la Bisericuța-Garvăn*, StCercIstorV, 9, 1958, 2, p. 445–449.
- DIACONU Petre, *Despre datarea nivelului „locuințelor incendiate” de la Dinogetia-Garvăn*, StCercIstorV, 26, 1975, 3, p. 383–394.
- GRIGORE Ioana, PARASCHIV Eugen Marius, *Fusaiole de la Dinogetia-Garvăn*, CercA, XIV–XV, 2007–2008, p. 254–262.
- MITREA Bucur, *Un instrument muzical din perioada feudală timpurie descoperit la Bisericuța-Garvăn*, StCercIstorV, 13, 1962, 1, p. 197–200.
- OLARIU Cristian, *Două noi morminte descoperite la Dinogetia (Garvăn, jud. Tulcea)*, Pontica, XLII, 2009, p. 301–306.
- PIPPIDI Dionisie M. (coord.), *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic–sec. X)*, București, 1976, p. 235–236, s.v. *Dinogetia*.
- POPESCU Adrian, *Noi descoperiri de monede romane și bizantine de la Dinogetia și Salsovia*, CercNum, 8, 2002, p. 81–86.
- POPESCU Dorin, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1963*, StCercIstorV, 15, 4, 1964, p. 551–567.
- POPESCU Dorin, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1964*, StCercIstorV, 16, 1965, 3, p. 587–605.
- PREDA Constantin, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei vechi a României*, vol. II, D–L, București, 1996, p. 57–59, s.v. *Dinogetia*.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Dinogetia I, Risultati della prima campagna di scavi*, Dacia, VII–VIII, 1937–1940, p. 401–425.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Raport asupra lucrărilor de la cetatea Dinogetia*, Raport asupra activității științifice a muzeului național de antichități în anii 1942–1943, p. 34–35, 74–76.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Săpăturile arheologice de la Dinogetia-Bisericuța, jud. Tulcea*, Studii. Revistă de știință și filosofie, II, 1949, 1, p. 131–139.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Dinogetia sub ocupație romană*, Lucrările sesiunii generale științifice din 2–12 iunie 1950, Academia R.P.R., 5p, extras.
- ȘTEFAN Gheorghe, *O balanță romană din sec. VI e. n. Descoperită în Dobrogea*, StCercIstorV, 1, 1950, 2, p. 152–162.
- ȘTEFAN Gheorghe, *La legio I Jovia et la défense de la frontière danubienne au IVe siècle de notre ère*, Nouvelles études d'histoire, București, 1955, p. 339–346.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Un cuptor roman de ars țigle, descoperit la Garvăn*, StCercIstorV, 8, 1957, p. 221–227.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Un miliario dell'epoca di Diocleziano scoperto a Garvăn (Dinogetia)*, Dacia N.S., I, 1957, p. 221–227.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Dinogetia. A problem of ancient topography*, Dacia N.S., II, 1958, p. 317–329.
- ȘTEFAN Gheorghe, *Două vase de terra sigillata descoperite la Bisericuța-Garvăn*, StCercIstorV, 9, 1958, 1, p. 61–71.

- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, FLORESCU Grigore, MITREA Bucur, GHEORGHIOU Ion, IACOB G. *Rezultatele săpăturilor arheologice de la Dinogetia, comuna Garvăn-Tulcea*, StCercIstorV, 1, 1950, 1, p. 69–74.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, MITREA Bucur, PROTASE David, VĂTĂȘIANU Virgil, *Săpăturile de la Garvăn (Dinogetia), raionul Măcin*, StCercIstorV, 2, 1951, 1, p. 19–49.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, FLORESCU Grigore, VĂTĂȘIANU Virgil, MITREA Bucur, COMȘA Eugen, CONSTANTINESCU Ștefan, PROTASE David, *Șantierul Garvăn (Dinogetia)*, StCercIstorV, 3, 1952, p. 349–421.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, BUJOR Expectatus, COMȘA Eugen, CONSTANTINESCU Ștefan, POPILIAN Gheorghe, *Șantierul Garvăn-Dinogetia*, StCercIstorV, 4, 1953, 1–2, p. 240–274.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, BUJOR Expectatus, COMȘA Eugen, CONSTANTINESCU Ștefan, DIACONU Petre, DRAGOMIR Ion, POPILIAN Gheorghe, *Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia)*, StCercIstorV, 5, 1954, 1–2, p. 161–197.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, MITREA Bucur, CHIȘVASI Maria, DIACONU Petre, COMȘA Eugen, CONSTANTINESCU Ștefan, *Șantierul arheologic Garvăn-Dinogetia (r. Măcin, reg. Galați)*, StCercIstorV, 6, 1955, 3–4, p. 713–752.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, MITREA Bucur, *Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia)*, MatCercA, IV, 1957, p. 195–209.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, CHIȘVASI-COMȘA Maria, MITREA Bucur, *Săpăturile de la Garvăn*, MatCercA, VI, 1959, p. 629–651.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, COMȘA Eugen, CHIȘVASI-COMȘA Maria, MITREA Bucur, *Săpăturile arheologice de la Garvăn*, MatCercA, V, 1959, p. 565–586.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, MITREA Bucur, *Șantierul arheologic Garvăn (r. Măcin, reg. Dobrogea)*, MatCercA, VIII, 1962, p. 675–692.
- ȘTEFAN Gheorghe, BARNEA Ion, COMȘA Maria, COMȘA Eugen, *Dinogetia. I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericiuța-Garvăn*, București, 1967.
- TOCILESCU Grigore, *Monumente epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități din București*, partea a II-a, București, 1908, p. 639–641.
- TUDOR Dumitru (coord.), *Enciclopedia civilizației romane*, București, 1982, p. 261, s.v. *Dinogetia*.
- VASILIU Ion, *Săpăturile de la Dinogetia (1982–1985)*, Peuce, X, 1991, p. 371–391.

LISTA ILUSTRAȚIEI

- Pl. 1 -- 1. Perspectivă cu cetatea Dinogetia la mijlocul anilor '60 (după Barnea 1967, fig. 29); 2. Perspectivă cu cetatea Dinogetia în anul 2000.
- Pl. 2 --- Planul cetății *Dinogetia*

LIST OF ILLUSTRATION

- Pl. 1 -- 1. Perspective with the *Dinogetia* fortress in the middle of the 60s (after Barnea 1967, fig. 29); 2. Perspective with the *Dinogetia* fortress in 2000.
- Pl. 2 --- *Dinogetia* fortress plan.

TRADUCERE REZUMAT, FOTO:

Eugen Paraschiv-Grigore

IOANA PARASCHIV-GRIGORE

EUGEN PARASCHIV-GRIGORE

Muzeul Național de Istorie a României

Calcea Victoriei, nr. 12, sector 3, 030026, București

ioana.gri@gmail.com, para_eugen@yahoo.com

DANIEL ENE,

Doctorand al Facultății de Istorie, Universitatea din București

daniel_lucian_ene@yahoo.com

1

2

Pl. 1 — 1. Perspectivă cu cetatea *Dinogetia* la mijlocul anilor '60 (după Barnea 1967, fig. 29);
2. Perspectivă cu cetatea *Dinogetia* în anul 2000

Pl. 2 — Planul cetății *Dinogetia*